

Tomáš Houdek: „Rozhovor, manipulace a etika E. Lévinase v kontextu západní kultury.

bakalářská práce – FHS UK Praha 2008

posudek oponenta

zpracoval: doc. PhDr. Zdeněk PINC

říjen 2008

Práce Tomáše Houdka má lévinasovskou aspiraci. Zkoumá etické založení řeči, jež v pokleslé formě může upadnout a vlastně musí upadnout do manipulace. Rozdíl mezi „le dit“ a „dire“, tedy „řečeným“ a „říkáním“, mluvou, jež dosud neskončila a umožňuje stále ještě již řečené dořici, změnit, odvolat, jak jej Lévinas formuluje zejména ve svém pozdějším myslitelském období od konce šedesátých let, byl by přirozenou základnou zajímavým způsobem vedené autorovy úvahy nad populárními asertivními texty, jež autor dobře zvolil a které vycházejí ze zcela opačné premisy a k manipulativní funkci rozhovoru se hrdě hlásí.

Toto samozřejmé východisko práce však Houdek nezvolil, protože z Lévinasova díla zná – nebo jen uvedl do seznamu literatury – pouze, původně v samizdatu vydaný, výbor z drobnějších prací „Etika a nekonečno“. To je vzhledem k okolnosti, že Houdek uvedl E. Lévinase v titulu své práce, nepřipustně málo a to navzdory tomu, že uvedená kniha Houdka správně nasměrovala. Skvělý. bilanční rozhovor Lévinase s Davidem Nemem totiž problém v tomto smyslu osvětluje. Přesto či právě proto není možné vykládat pojetí etiky podle interview. „Autrement qu'être“, spis, který naznačený rozdíl vykládá nejdůkladněji sice není česky k dispozici, ale ve výboru z textů Lévinase, Rosenzweiga a Caspera „Míra lidství“ je několik drobných studií, jež jsou velmi instruktivní. Podotýkám, že kniha je již řadu let součástí seznamu DK/IB. Obdobně nedovedu pochopit vynechání „Totality a nekonečna“ či drobných knížek „Čas a ten druhý“, respektive „Existence a ten, kdo existuje“. Ke všem těmto titulům se v programu FHS UK konal v době Houdkových studií četbový seminář a to semestr co semestr. Všechny tituly lze referovat za kredity, ať už formou DK/IB nebo referátů v podatelně Úvodních kursů a cyklů.

Ostatně kdyby kolega Houdek pořádně vytěžil přednášky J. Sokola a v seznamu literatury nechyběly tituly „Člověk a náboženství“, „Moc, právo, peníze“ či „Antropologie a etika“ také by to postačovalo. Kapitola „Definice klíčových pojmů“ a následující tři podkapitoly by vypadaly jinak. Aby mi bylo správně rozuměno, autor by si ušetřil spoustu námahy a výsledek by byl lepší. Tím neříkám, že Houdek odvedl špatnou práci, naopak, s obtížným problémem se statečně pere a na ledacos přišel, i když si to pregnantněji formulované mohl přečíst a své úsilí napnout k tomu, aby přejatý koncept rozvedl nebo s ním diskutoval.

To, že se autor nedrží např. ani rozdílu mezi „jednáním“ a „chováním“, jak jej známe z MFČ a používá termínů v obráceném smyslu, pak zabraňuje, aby si uvědomil některé překvapující důsledky a souvislosti. Sokol v návaznosti na Aristotelovu Etiku Nikomachovu chápe „jednání“ – ústřední sloveso etického diskursu, jako konání po rozvaze, konání situační, jedinečné, „konání zaznamenání hodných skutků před tváří soběrovných“ oproti „chování“, které je typové, reaktivní, jež máme společně se zvířaty. Jednání je specifické pro člověka. Autoři Houdkem správně kritizovaných příruček naproti tomu „jednání mají“, je to pro ně soubor grifů zabezpečujících úspěšnou manipulaci. Ještě v dobách mého mládí byla formulace „jedná se o“ pokládána za germanismus a ze spisovné češtiny byla vyloučena. Česky se říkalo: „jde o“. „Es handelt“ se opravdu překládá z němčiny jako „jedná se“, ale zde

je termín odvozen od handlování, obchodu, kde původně svrchovaně tvůrčí a vlastně dost jedinečná směna byla již nahrazena neosobním handlováním konzumní společnosti.

Uvědomíme-li si, že ekonomie se původně jmenovala „morální filosofie“ a jejím předmětem byla nejdůležitější součást *vita activa* „jednání“ (vedle práce a zhotovování), vidíme, jak se v této oblasti příkladným způsobem odehrál proces odosobnění, odcizení, znevlastnění, jak se v Evropě odehrál ve staletích od roku, řekněme 1600. To je velké téma H. Arendtové a kdyby se Houdek přidržel distinkce mezi veřejnou sférou a sférou soukromou, dle Arendtové největšího z řeckých vynálezů, pohyboval by se ve směru exelentním. (Podotýkám, že tento koncept každoročně vykládám v rámci Kořenů evropské tradice.) Uvedený rozdíl také od 5. století př.n.l. vede k odlišení dvou režimů řeči. Režimu PEITHEIN, jenž je vlastní diskursu politiky a režimu DIALEGESTHAI. V režimu PEITHEIN hovoří jeden mluvčí vůči více posluchačům s nárokem na to, přesvědčit je a získat na svou stranu. Manipulační ohrožení tímto režimem řeči se brzy projeví objevem fenoménu demagogie na athénské politické scéně. V režimu DIALEGESTHAI naproti tomu hovoří jeden mluvčí v pevném řádu dialogu k jinému mluvčímu. Jeden se ptá a druhý odpovídá za samozřejmého předpokladu, že příště se role obrátí. Oba mluvčí se před zahájením rozhovoru ve smyslu DIALEGESTHAI výslovně vzdávají snahy prosadit své mínění ve snaze umožnit zjevení názoru. Názor, tedy to, co je vidět, spojuje mluvu s viděným. To je podstata konceptu idejí a režim DIALEGESTGAI je tak vlastní diskursu filosofickému.

Kdyby si Houdek načrtnutým způsobem vyčistil terén, práce, kterou předložil, by nepochybně byla vynikající. Houdek je totiž způsobilý k myšlenkové práci a docela pěkně své úvahy formuluje. Výborně zvolené texty ke kritice jsou až neuvěřitelně instruktivní. Svou sebou uspokojenou suverenitou připomínají nadutou sebejistotu Sokratových partnerů na počátku Platónových dialogů. To se však z uvedených důvodů nestalo a práce je proto, dle mého s lítostí pronášeného mínění promarněnou příležitostí. Vlastně bych byl nejraději, kdyby ji kolega Houdek stáhl a za několik týdnů předložil práci o dva řády lepší, ale chápu, že k tomu nedojde, ostatně ani by to nebylo spravedlivé. Práce není nezdařilá a splňuje parametry kladené na bakalářskou práci vcelku nepochybně. Vedle uvedených zásadních problémů by bylo možno vypočítávat další nedostatky dílčí, ale upustím od toho. Bude-li kolega Houdek chtít, rád s ním v tomto smyslu práci projdu. To by ale mělo cenu teprve za předpokladu, že Houdek práci přepracuje a předloží ji posléze například jako práci magisterskou.

Přes uvedené výhrady pokládám práci za přijatelnou, hodnotím ji jako „velmi dobrou“ kolem 35 FHS bodů s ohledem na průběh obhajoby.